

Benthams blåsning¹

Johan E. Gustafsson

RÅNAREN. Förlåt, du råkar inte ha en slant? Jag har så ont om pengar.

BENTHAM. Nej, tyvärr.

RÅNAREN (*ser en utilitaristknapp på BENTHAMS kavajslag*) Men du är utilitarist?

BENTHAM. Jo, jag är en *handlingsutilitarist*. Jag anser att jag bör utföra en handling om den handlingen skulle leda till mer nytta än någon alternativ handling.²

RÅNAREN. Utmärkt. Vad sägs om att du ger mig en hundring?

BENTHAM. Då jag är handlingsutilitarist skulle jag gärna ge dig hundra kronor *om* jag var övertygad om att du skulle skapa större nytta i världen med pengarna än jag skulle. Problemet är dock att jag vet att jag skulle använda pengarna väl – medan jag misstänker att du inte skulle göra det.

RÅNAREN. Okej. Jag anade det. Men vad sägs om att jag förbättrar erbjudandet? Om du inte ger mig pengarna kapar jag av ett finger!

BENTHAM. Hotar du mig?!

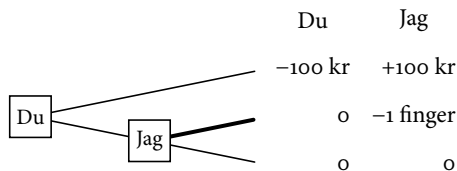
RÅNAREN. Vänta, nej. Jag hotar inte *dig*. Det vore ju olagligt. Jag säger att om du inte ger mig pengarna kapar jag av *mitt* finger.

BENTHAM. Varför i hela friden skulle du göra det?

RÅNAREN. Jag är en *deontolog*. Jag håller mitt ord.

BENTHAM (*ser en deontologknapp på RÅNARENS kavajslag*) Jag förstår. Men om du ursäktar att jag frågar, varför lovade du att kapa av ditt finger?

RÅNAREN. Det som hänt har hänt. Låt oss "kapa" artigheterna. Jag har gjort ett diagram över vår situation: (*vecklar ut en stor affisch*)

1. Detta är en översättning av Johan E. Gustafsson (2022), "Bentham's Mugging", *Utilitas* 34, nr 4, s. 386–91.

2. Bentham (1970, s. 12–13) och Moore (1912, s. 31).

BENTHAM. Hade du det där diagrammet redo hela tiden?

RÅNAREN. Vid den första noden har du ett val mellan att ge mig hundra kronor (upp) eller att behålla pengarna (ner). Om du behåller pengarna har jag ett val vid andra noden huruvida jag ska kapa av mitt finger. Den tjocka linjen anger att jag faktiskt skulle göra det.

BENTHAM (*nickar*)

RÅNAREN. Saken är att det helt klart blir mer nytta om jag behåller mitt finger än om du behåller din ynka hundring. Alltså skulle det bli *mer* nytta i världen om du gav mig pengarna än om du inte gjorde det.

BENTHAM. Jag tycker att du bara borde behålla ditt finger.

RÅNAREN. Och bryta mitt ord? Nej. (*fniss*) Tänk om alla gjorde så? Det som borde spela roll för dig som handlingsutilitarist är väl hur som helst om jag *skulle* kapa av mitt finger – inte om jag borde.

BENTHAM. För all del. Jag oroar mig dock för att om jag gav dig pengarna skulle det sända fel signaler och uppmuntra efterapare att ta till liknande trick.

RÅNAREN. Gör inte det. Den här transaktionen kommer att förbli vår lilla hemlighet. Du har mitt ord.

BENTHAM (*inte helt övertygad*)

RÅNAREN. En tuff förhandlare? (*suck*) Nåväl, låt oss förbättra erbjudandet ytterligare: Om jag inte får pengarna kapar jag av *två* fingrar.

BENTHAM. Den här konversationen har verkligen tagit en beklaglig vändning.

RÅNAREN. Jag kommer verkligen sakna fingrarna.

BENTHAM (*paus*) Okej då.

(*räcker över hundra kronor*)

RÅNAREN. Finemang.

(*stoppas pengarna i fickan och viker omsorgsfullt ihop affischen*)

BENTHAM. Det känns på något sätt som om jag blev rånad.

RÅNAREN. Nonsens. Du gjorde världen till en bättre plats.

★ ★ ★

RÅNAREN (*ser BENTHAM*) Det var ett tag sedan, eller hur?

BENTHAM. Åh ... hej.

RÅNAREN. Hur är det med dig? (*lägger märke till BENTHAMS opryddas kavajslag*) Var är din utilitaristknapp?

BENTHAM. Tyvärr blev det för dyrt att bära den offentligt (*lägger märke till RÅNARENS hand*) Vad har hänt med din hand?

RÅNAREN. Lustigt att du frågar. Det visade sig att en del så kallade

”handlingsutilitarister” bara är handlingsutilitarister till namnet. För att ”kapa” en lång historia, fingrar blev ... kapade. Och smärtan var *enorm*. Och kostnaden för att få fingrarna sydda tillbaka var *enorm*. Så även om jag är tillbaka till tio så har jag återigen lite ont om pengar.

BENTHAM. Tråkigt. Mycket tråkigt att höra. Men innan du prövar ditt trick igen vill jag dela en nyhet. Jag är inte längre en handlingsutilitarist. Jag är nu en *regelutilitarist*: Jag anser att jag bör utföra en handling om den handlingen krävs av en regel som föreskriver en möjlig kombination av allas handlande som ger mer nytta än någon annan kombination.³

RÅNAREN. Jag gillar det här! Det känns nästan som deontologi.

BENTHAM. Och notera att jag inte längre är sårbar för ditt fingertrick, eftersom den bästa kombinationen av våra handlingar inte inkluderade att jag skulle ge dig pengar. En rimlig moralteori ska inte göra att man blir sårbar för denna typ av exploatering. Undrar varför jag inte noterade detta fel i utilitarismen tidigare. Men det spelar ingen roll – teorin är fixad nu.

RÅNAREN. Får man föreslå ett samarbete?

BENTHAM. Visst.

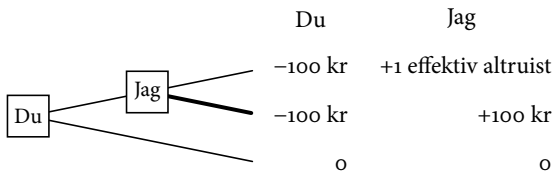
RÅNAREN. Det finns en ny kurs som heter *Effektiv altruism: Moralén förenklad*.⁴ Om jag gick den kursen skulle jag bli en effektiv altruist precis som du.

BENTHAM. Låter utmärkt.

RÅNAREN. Problemet är att kursen kostar hundra kronor. Och det är här du kan hjälpa till. Skulle du kunna bidra med en hundring för att låta mig förverkliga denna dröm?

BENTHAM. Lockande.

RÅNAREN. Jag har gjort ett diagram över vår nya situation: (*vecklar ut ännu en stor affisch*)

3. Urmson (1953, s. 35).

4. Benthams (1983, s. 119) alternativa titel för hans bok *Deontology* var *Morality Made Easy: Shewing How Throughout the Whole Course of Every Person's Life Duty Coincides with Interest Rightly Understood; Felicity with Virtue; Prudence Extra-Regarding as Well as Self-Regarding with Effective Benevolence* ("Moralén förenklad: Hur under livets gång varje persons egenintresse, korrekt förstått, sammanfaller med plikten, lycka med dygd, akt-samhet gentemot andra och sig själv med effektiv välvilja").

Vid den första noden har du ett val mellan att ge mig pengarna (upp) eller att behålla dem (ner). Om du ger mig pengarna har jag ett val mellan att använda pengarna för att gå kursen (upp) eller att behålla dem (ner). Det är väl klart bättre om jag blir en effektiv altruist än om du behåller din hundring. Därmed är en regel som föreskriver att du ger mig pengarna och att jag använder dem för att gå kursen en regel som föreskriver den bästa möjliga kombinationen av våra handlingar.

BENTHAM. Så jag borde ge dig pengarna.

RÅNAREN (*tydligt imponerad av BENTHAMS deduktion*) Jag värdesätter verkligen att jobba med skarpa hjärnor.

BENTHAM. Vänta – varför är en linje tjockare än de andra?

RÅNAREN. Åh, det markerar att jag inte skulle gå kursen. Om du gav mig pengarna skulle jag faktiskt behålla dem.

BENTHAM. Det nämnde du inte i din presentation.

RÅNAREN. Jag ser inte hur det skulle vara relevant för en regelutilitarist. Att du ger mig pengarna ingår ju i den bästa möjliga kombinationen av allas handlande oavsett om jag skulle gå kursen eller inte. Det som borde spela roll för dig är att jag *kan* göra det – inte om jag faktiskt skulle göra det.

BENTHAM. Plötsligt verkar det som om det var ett misstag att bedöma regler efter hur de skulle efterlevas av *alla*. Det kommer att finnas avvikare. Jag tror nu att jag är en *efterlevnadsbegränsad regelutilitarist*: Jag anser att jag bör utföra en handling om den handlingen krävs av ett regelverk som är optimalt i den meningen att det vore bäst om den *överväldigande majoriteten* internaliserade det.⁵

RÅNAREN (*harklar sig*) Jag har ett tillkännagivande att framföra. Jag vill göra känt att om ett regelverk internaliserades av den överväldigande majoriteten, så skulle jag också internalisera det.

BENTHAM. Skulle du?

RÅNAREN. Vid det laget skulle jag känna att det vore asocialt att inte göra det.

BENTHAM. Så när jag bedömer olika regelverk bör jag bedöma dem under antagandet att den överväldigande majoriteten, inklusive dig, internaliserar dem?

RÅNAREN. Precis.

BENTHAM. Men eftersom det optimala regelverket faktiskt inte kommer att internaliseras av den överväldigande majoriteten, kommer du faktiskt inte att internalisera det regelverket.

5. Hooker (2000, s. 32).

RÅNAREN. Nä, det stämmer.

BENTHAM. Så även om det optimala regelverket rimligen skulle föreskriva att jag ger dig pengarna och att du går kursen (eftersom det regelverket är optimalt givet att det internaliseras av den överväldigande majoriteten inklusive dig), så skulle du inte gå kursen.

RÅNAREN. Mhm.

BENTHAM. Jag börjar tänka om kring regelutilitarism över huvud taget.

RÅNAREN. Nåväl. Så du är återigen en handlingsutilitarist? I så fall, låt mig erbjuda –

BENTHAM. Låt mig kapa här. Jag tror nu att jag är en *självskadediskonterande handlingsutilitarist*: Jag anser att jag bör utföra en handling om den handlingen skulle ge mer nytta än någon alternativ handling, där nyttan mäts så att räddning av personer från skada inte räknas in i nyttan om dessa personer kan rädda sig själva.⁶

RÅNAREN. Det här är ett rejält avsteg från den vanliga handlingsutilitarismen.

BENTHAM. Sant. Men med denna modifiering är teorin immun mot ditt fingertrick. Eftersom du fortfarande kan undvika att få ditt finger kapat om jag inte ger dig pengar, så räknas inte den undvikbara skadan till den totala nyttan.

RÅNAREN. Kan du stanna en stund? Jag behöver uträtta ett kort ärende.

BENTHAM. Ingen fara.

RÅNAREN. Och bara för att dubbelkolla: När du säger att skador inte räknas om människor kan undvika dem själva, då menar du skador som människor fortfarande kan undvika själva? Det vill säga du är inte en *retrospektivt självskadediskonterande handlingsutilitarist*, som menar att man bör utföra en handling om den skulle ge mer nytta än någon alternativ handling, där nyttan mäts så att räddning av personer från skada inte räknas om dessa personer kan rädda sig själva *eller kunde ha räddat sig själva om de hade valt annorlunda tidigare?*

BENTHAM. Nej – jag är inget monster. Vi har alla gjort misstag. En moralisk agent ser framåt. Om du håller på att drunkna i en damm borde jag rädda dig oavsett om du hoppade i frivilligt.⁷

RÅNAREN. Utmärkt, som jag trodde. Stanna kvar. Jag är strax tillbaka.

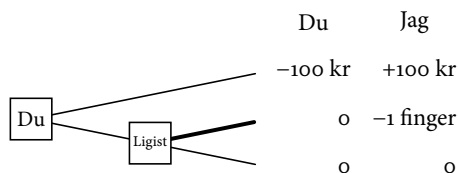
★ ★ ★

BENTHAM. Vad tog så lång tid?

6. Graham (2020, s. 177–78).

7. Singer (1972, s. 231).

RÅNAREN. Förlåt, jag var tvungen att göra en bindande, oföränderlig överenskommelse med en ligist som kommer att kapa av mitt finger om du inte ger mig hundra kronor. Jag har gjort ett diagram över vår nya situation: (*vecklar ut en tredje affisch*)

Som tidigare har du vid den första noden ett val mellan att ge mig en hundring (upp) eller att behålla pengarna (ner). Om du inte ger mig pengarna har ligisten vid den andra noden ett val mellan att kapa av mitt finger eller att inte göra det – och ligisten skulle göra det, oavsett vad jag gör. Så om du inte ger mig pengarna kan jag inte undvika att skadas. Om du inte ger mig pengarna kommer ligisten att kapa av mitt finger. Så mitt finger ligger i dina händer, så att säga. (*fniss*)

BENTHAM. Lustigt att du säger det. Medan du var borta har jag haft tid att reflektera kring moralen. Jag tror nu att jag snarare är en *rånbevägrad handlingsutilitarist*: Jag anser att jag bör utföra en handling om den skulle leda till mer nytta än någon alternativ handling och inte heller göra mig sårbar för uppenbara rån, hot eller utpressning.

RÅNAREN. Jag vill inte hacka på din nya filosofi, men var finns den teoretiska renheten hos den vanliga handlingsutilitarismen? Den här teorin är nedsmutsad med grumliga, tvetydiga termer. Vad är, närmare bestämt, ett ”rån”?

BENTHAM. Jag känner igen ett rån när jag ser det. Och ditt senaste trick är ett rån.

RÅNAREN. Det är inte ett särskilt tillfredsställande svar.

BENTHAM. Tyvärr måste det duga för tillfället.

RÅNAREN. Dessutom – och det tar emot att säga det – är din senaste teori *mer än lite ad hoc*.

BENTHAM. Tja, det den saknar i skönhet tar den igen i kostnadsminimering.

RÅNAREN. Lyssna, även om din teori säger vad du bör göra så saknar den *förklaringskraft*. En moralteori ska inte bara säga vad som bör göras utan också *varför* det bör göras. Varför nöja sig med mindre?

BENTHAM. Om jag hittar en orånbar version av utilitarismen med mer förklaringskraft, så hör jag av mig. (*En LIGIST närmar sig.*)

RÅNAREN. Det här är en besvikelse.

BENTHAM. *Jag kommer inte att ge dig mer pengar.*

RÅNAREN. Okej. Du vinner. Jag kapar av *tre* fingrar om –

BENTHAM. Ledsen, men jag tror vi måste kapa här.⁸

Litteratur

Bentham, Jeremy. 1970. *An Introduction to the Principles of Morals and Legislation*. Red. James H. Burns och Herbert L. A. Hart. The Collected Works of Jeremy Bentham. London: Athlone Press.

Bentham, Jeremy. 1983. The Collected Works of Jeremy Bentham. *Deontology Together with a Table of the Springs of Action and the Article on Utilitarianism*. Oxford: Clarendon Press.

Graham, Peter A. 2020. "Avoidable Harm". *Philosophy and Phenomenological Research* 101, nr 1, s. 175–99.

Hooker, Brad. 2000. *Ideal Code, Real World: A Rule-Consequentialist Theory of Morality*. Oxford: Clarendon Press.

Moore, George E. 1912. *Ethics*. Oxford: Williams & Norgate.

Singer, Peter. 1972. "Famine, Affluence, and Morality". *Philosophy & Public Affairs* 1, nr 3, s. 229–43.

Urmson, James O. 1953. "The Interpretation of the Moral Philosophy of J. S. Mill". *The Philosophical Quarterly* 3, nr 10, s. 33–39.

8. Jag vill tacka Krister Bykvist, Tomi Francis, Will Jefferson, Petra Kosonen, Kacper Kowalczyk, Andreas Mogensen, Martin Peterson, Wlodek Rabinowicz, Dean Spears och Torbjörn Tännsjö. Tack till Olle Risberg för kommentarer på översättningen.